

DOI: 10.33270/03243401.126

УДК 316.624:[364.63-053.9]

Чинники домашнього насильства, вчиненого щодо осіб похилого віку, як вияв девіантної поведінки

ПАНАСЮК Вікторія*

ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9546-8225>

Анотація. Насильство залишається однією з найпоширеніших форм порушення прав людини, і його причини відображаються в економічній ситуації країни, суспільних нормах, фізичному та психологічному здоров'ї людей. Домашнє насильство можуть вчиняти щодо будь-якого члена сім'ї, проте найчастіше його головними жертвами стають вразливі групи, такі як діти, люди похилого віку, а також особи з обмеженими можливостями. Люди похилого віку, пенсіонери, особи з інвалідністю є однією з найнезахищеніших груп населення, що потребує виявлення причин та умов, які сприяють домашньому насильству. Аналіз випадків насильства стосовно цих груп є ускладненим через відсутність достовірних даних, оскільки чимало випадків залишаються невиявленими або не доведеними в судовому порядку. Чимало людей похилого віку зазнають виявів зневаги, постають перед бідністю, соціальною ізоляцією та відчуженням. Саме через ці фактори вони стають особливо вразливими перед насильством, відчуженість і фізична слабкість роблять їх легкою мішенню для насильника. Ця стаття спрямована на визначення психологічних чинників, які обумовлюють вчинення домашнього насильства щодо осіб похилого віку, а також на дослідження домашнього насильства як вияву девіантної поведінки. Своєю чергою це сприятиме обранню тактики досудового розслідування такої категорії кримінальних правопорушень. Для досягнення мети статті використано загальнонаукові методи системності й комплексності знань, єдності теорії та практики. За допомогою загальнофілософських методів (аналіз і синтез, індукція та дедукція) здійснено понятійну ідентифікацію досліджуваних явищ, визначено їх ознаки, узагальнено та сформульовано відповідні дефініції, логічну побудову структури дослідження. У дослідженні здійснено аналіз психологічних характеристик осіб похилого віку, що стало підґрунтям для визначення їх як вразливої категорії. Також використано метод порівняння та узагальнення, було досліджено індивідуальні характеристики й окреслено загальний психологічний портрет особи кривдника. Виокремлено чинники, які впливають на виникнення девіантної поведінки та вчинення домашнього насильства щодо осіб похилого віку.

Ключові слова: пенсійний вік; протидія; насильство; асоціальна поведінка; досудове розслідування; особа правопорушника.

Історія статті:

Отримано: 18.01.2024

Переглянуто: 28.02.2024

Прийнято: 19.03.2024

Рекомендоване посилання:

Панасюк В. Чинники домашнього насильства, вчиненого щодо осіб похилого віку, як вияв девіантної поведінки. *Юридична психологія*. 2024. № 1 (34). С. 126–133. doi: 10.33270/03243401.126.

* Відповідальний автор

Вступ

За аналітичними даними Організації Об'єднаних Націй (United Nations Organization...), люди похилого віку є окремою вразливою категорією осіб, яка потребує особливих заходів не лише їх соціального, а й правового захисту. Домашнє насильство щодо осіб похилого віку – це жахлива реальність, жертвами його стають мільйони людей у світі. Ця проблема має глибоке коріння та потребує комплексного вивчення і розуміння. Насильство, спрямоване проти вразливих груп населення, зокрема осіб похилого віку, стає проблемою та має наслідки як для жертви, так і для суспільства загалом. Здебільшого насильство локалізовано домашнім середовищем. Саме тому це кримінально протиправне діяння має латентний характер, оскільки приховується за стінами приватності, іноді залишаючи жертв без можливості отримати допомогу, підтримку та правосуддя.

З огляду на зазначене, метою дослідження є: виокремлення чинників, які впливають на виникнення девіантної поведінки та вчинення домашнього насильства щодо осіб похилого віку; у контексті психосоціальних, економічних і культурних аспектів дослідити комплексний спектр чинників, які призводять до таких кримінально караних виявів.

Розуміння цих чинників є важливим кроком у розробленні ефективних стратегій запобігання та захисту потенційних жертв, що дасть змогу невдовзі наблизитися до розроблення стратегій, спрямованих на попередження та ефективну боротьбу з домашнім насильством щодо осіб похилого віку, надання своєчасної як психологічної, так і правової допомоги, визначення дієвого алгоритму й тактики розслідування зазначених кримінальних діянь.

Матеріали та методи

З метою визначення чинників, які впливають на виникнення девіантної поведінки, використано наукові напрацювання дослідників з різних країн, серед яких R. Alloway, P. Bebbington (2017), B. Guo (2017), P. Брейм, А. Р. Пікєро (2023), які розглядають девіантну поведінку, зосереджуючись на тому, які саме чинники в різному віці можуть впливати на вчинення злочинності.

В. ДеКемп, Х. Зайковський і Б. Лунн (2018), Р. Gottschalk (2023), Е. Гуд (2019) досліджують явища, такі як злочинність, вікові траєкторії злочинців і відхилення. Кожен з науковців вивчає різні аспекти девіантної поведінки з використанням кількісних аналітичних методів і теоретичних підходів.

Такі науковці, як Р. Міхалак (2023), О. Сміт і Т. Реймен (2018) та Д. Даунс (2020) фокусують увагу на вивченні різних аспектів відхилень і правопорушень, зокрема емоційних аспектів,

соціологічному розумінні відхилень від загальноприйнятих норм загалом.

Теоретичні напрацювання та висновки підтверджено результатами проведеного нами анкетування 225 практичних працівників Національної поліції України. На підставі практичного досвіду респондентів їм було запропоновано пройти анкетування, у якому слід було зазначити основні проблематичні питання, що потребують вирішення під час досудового розслідування домашнього насильства, вчиненого щодо осіб похилого віку, узагальнення чинників, які мають вплив на протиправну поведінку.

Анкетування було анонімним, отримані результати узагальнено, на підставі кореляційного аналізу встановлено ступінь взаємозв'язку, залежність між девіантною поведінкою і домашнім насильством. Визначено, що найсуттєвішими чинниками, що призводять до девіантної поведінки, а згодом – до вчинення домашнього насильства є систематичне вживання алкогольних або наркотичних речовин, відсутність або неповна зайнятість, небажання до суспільно корисної праці та самовдосконалення, низьке матеріальне становище.

Також результати дослідження надали можливість окреслити проблематичні аспекти під час досудового розслідування (передусім щодо особи правопорушника й потерпілого), що сприятиме своєчасному та ефективному розслідуванню та попередженню цієї категорії кримінальних правопорушень, виявленню та фіксуванню ознак таких дій на початковому етапі розслідування.

Результати й обговорення

Життя кожної людини складне й різноманітне. Дії людей варіюються залежно від ситуації, а також їх індивідуальних особливостей. Ми поводимося за схожою манерою з близькими, друзями, що відрізняється від незнайомих або малознайомих людей. По-різному ми ставимося до своїх батьків і дітей. Спілкування з дружиною або чоловіком абсолютно не схоже на спілкування з колегами тощо.

Тобто кожна людина займає множинні позиції в суспільстві, і виконуючи різні соціальні ролі, вона демонструє відповідні моделі поведінки. Однак слід зазначити, що іноді поведінка може виходити за межі прийнятих норм, стаючи девіантною. Це може бути спричинено різними факторами (Rushchenko, 2020).

Протягом років девіацію і девіантну поведінку вивчали різні вчені – психологи, педагоги. На основі цих досліджень і теорій було сформовано основи та причини девіації (Poradych, 2023). Хоча єдиного визначення «девіантної поведінки» немає, проте є різні наукові думки з цього приводу. Наприклад, на думку Л. Б. Шнейдера, девіантна поведінка – відхилення від соціально-психологічних і моральних норм, подане або як

помилковий антисупільний зразок вирішення конфлікту, що виявляється в порушенні суспільно прийнятих норм, або в шкоді, завданій громадському добробуту, доволишнім і собі (Yusko, 2020). Едвард Сутерленд, американський кримінолог, визначав девіантну поведінку як будь-яку діяльність, що суперечить закону або суспільним нормам.

Узагальнивши думки зазначених науковців, зауважимо, що девіантна поведінка – це система дій та вчинків як окремих людей, так і груп, які суперечать загальноприйнятим нормам і стандартам поведінки. Її сутність полягає у відмові від дотримання цих норм, виборі альтернативного варіанту поведінки, що призводить до порушення взаємодії особи із суспільством.

Девіантна поведінка часто ґрунтується на конфлікті цінностей, інтересів, розходженні потреб, деформації способів їх задоволення. Також слід зазначити про помилки у вихованні, життєві негаразди й інші фактори.

Еміль Дюркгейм, французький соціолог, одним із перших запропонував розгорнуте соціологічне пояснення девіантної поведінки. Його *теорія аномії, або теорії безнормовості*, відображає значення соціальних і культурних факторів у цьому явищі.

Аномія, за Дюркгеймом, – це стан дезорганізації суспільства, коли цінностей, норм і соціальних зв'язків або немає, або вони стають нестійкими. Цей стан призводить до аномативності, або девіантної поведінки, адже люди не мають чітких орієнтирів для дій.

Теорія аномії Дюркгейма безпосередньо впливає на соціологію девіантної поведінки. Девіантність – це не просто особиста проблема, а й результат соціальних процесів (Rohovenko, 2021).

Ще одним важливим інструментом для дослідження та розуміння взаємодії між членами родини, розуміння причин та умов виникнення домашнього насильства є теорія «стигматизації», схожа на теорію «ярликування». Вона розглядає девіантну поведінку як результат суб'єктивних і соціальних факторів. Її прихильники, такі як І. Гоффман, Е. Лемерт та Г. Беккер, акцентують на тому, що суспільство (або певна соціальна група) відіграє ключову роль у формуванні девіантної поведінки.

Е. Лемерт і Г. Беккер описують девіацію як наслідок наклеювання на особу ярликів (стигм). Ці ярлики виникають, коли дії людини співвідносяться з абстрактними правилами й нормами, що існують у суспільстві. З плином часу репутація, що формується навколо девіантного вчинку, може спонукати людину прийняти цю роль і далі поводитися девіантно.

Цей процес передбачає два етапи:

1. Первинна девіація: людина може вчинити певні дії, які відхиляються від прийнятих норм. Ці дії можуть бути одиничними або випадковими.

2. Вторинна девіація: на людину наклеюють ярлик девіанта, що призводить до змін у її самосвідомості та поведінці. Вона може прийняти цю роль і далі поводитися девіантно.

Теорія стигматизації засвідчує, що девіантна поведінка не завжди є результатом особистих проблем чи патологій. Вона може бути наслідком того, як суспільство ставиться до людей, які відхиляються від норм поведінки.

Теорія стигматизації не є всебічною. Вона не пояснює всі випадки девіантної поведінки, а також не враховує роль індивідуальних факторів.

Однак теорія стигматизації залишається одним із важливих пояснень девіантної поведінки. Вона допомагає зрозуміти, як суспільні та соціальні фактори можуть впливати на поведінку людей (Tymoshenko, 2019).

Домашнє насильство також можна розглядати як вияв девіантної поведінки.

В Україні, згідно з Концепцією Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі¹ на період до 2025 року, визнано, що домашнє насильство є однією з найгостріших проблем суспільства.

Жертвами цього явища стають як жінки, так і чоловіки, але найвразливішими групами залишаються жінки, діти й особи похилого віку.

Люди похилого віку є вразливою категорією населення, що робить їх мішенню для домашнього насильства.

Перехід у категорію людей похилого віку та пенсіонерів часто супроводжується значними змінами:

– спосіб життя: втрата роботи, звичного кола спілкування.

– психологічний стан: почуття самотності, емоційна вразливість, зниження самооцінки, тривожність, депресія;

– фізичне здоров'я: хронічні захворювання, втрата сил, зниження мобільності.

Можна виокремити деякі поведінкові, психо-емоційні стани людей похилого віку, які, на нашу думку, спричиняють негативне, жорстоке ставлення з боку членів сім'ї або інших людей:

– довірливість: люди похилого віку довіряють близьким людям, що робить їх вразливими до маніпуляцій та психологічного тиску;

– запасливість й ощадливість: люди похилого віку переважно мають заощадження або цінні речі, що може стати мотивом для жорстокого поводження з боку тих, хто прагне нажитися на них;

¹ Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовт. 2018 р. № 728-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text>.

– недуги: старість часто супроводжується хронічними захворюваннями, що робить людей похилого віку фізично слабшими та залежнішими від інших.

Також кривдників можуть провокувати до вчинення домашнього насильства потреби осіб похилого віку, які мають інвалідність. Догляд за людиною з інвалідністю може бути складним завданням, як фізично, так і емоційно. Це може призвести до вигорання та стресу, які своєю чергою можуть підвищити ризик вчинення насильства. Доглядальники часто не мають необхідної підтримки з боку сім'ї, друзів або фахівців. Також догляд за людиною з інвалідністю може бути фізично й емоційно виснажливим і фінансово складним. Доглядальники часто почувуються соціально ізольованими, вони ніби постійно «прикуті» і не можуть повноцінно насолоджуватися життям.

Саме через ці фактори люди похилого віку, які мають інвалідність, частіше стають потерпілими від жорстокого поводження, ніж інші люди, через свої фізичні або психічні обмеження. Ця група людей може бути соціально ізольованою, що ускладнює їм пошук допомоги. Також вони можуть економічно або фізично залежати від особи кривдника.

Усі ці обставини роблять людей похилого віку легкою здобиччю для кривдників, які викликають у правопорушника відчуття панівного положення, безкарності за вчинення домашнього насильства.

Домашнє насильство як вияв девіантної поведінки поширене в мирний час та в умовах війни. Адаже насильство в умовах війни набуває нових форм вияву, стає жорстокішим. Утім через наявність інших завдань, пов'язаних із війною, таке явище, як домашнє насильство, стає менш помітним, а потерпілі – менш захищеними. Водночас за жодних обставин насильство не може бути виправданим, а тому слід ефективно реагувати на таке явище, вчасно надавати потерпілим допомогу, попри воєнний стан у державі (Panasiuk, 2023).

З раннього дитинства людина сприймає світ крізь призму інформації, яку отримує з різних джерел, зокрема медіа. На жаль, жорстокість та агресія часто стають невід'ємною частиною контенту, з яким мають справу діти, чи то новини, фільми, мультфільми, чи то комп'ютерні ігри. Постійне спостереження за насильством може призвести до емоційного «огрубіння», коли людина стає менш чутливою до чужого болю. З плином часу жорстокість може вже здаватися нормою, що своєю чергою призводить до прийняття девіантної поведінки як допустимого способу вирішення конфліктів, надалі вчинення таких дій до членів сім'ї (домашнього насильства).

Медіа може безпосередньо впливати на поведінку осіб (передусім правопорушників).

Негативними виявами зазначеного твердження є такі два аспекти, як:

1. Підвищення популярності соціальних мереж. Медіа та соцмережі часто зображують ідеалізоване життя людей, що може створювати враження, що всі повинні відповідати цьому «зразку».

2. Люди часто відчувають тиск з боку сім'ї, друзів, колег, щоб відповідати певним очікуванням щодо поведінки, зовнішності, успішності.

Вчинки, дії людини, що не відповідають офіційно встановленим чи фактично сформованим у суспільстві нормам (стандартам, шаблонам), засуджують, вони спричиняють несхвалення. Це може привести до активізації девіантної поведінки в суспільстві (Wong, 2020).

Такий фактор, як зниження економічного достатку, може істотно впливати на поведінку людей та іноді призводити до девіантної поведінки, вчинення домашнього насильства. Люди, які живуть у бідності, безробітні (втрата роботи може призвести до почуття безпорадності, гніву, зневаги), частіше відчувають стрес, тривогу, депресію, що може призвести до девіантної поведінки та/або жорстокого поводження з членами сім'ї.

Також слід зазначити, що, крім зовнішніх факторів, що мають вплив на формування девіантної поведінки, є внутрішньородинні (або сімейно-побутові), так звані фактори спадкової поведінки. 2020 року було проведено дослідження серед 2959 китайських учнів середньої школи за допомогою анкет (Community Experiences Questionnaire (CEQ), Peer Group Questionnaire and the General Questionnaire) щодо поточної ситуації та факторів впливу щодо вчинення насильства протягом життя. Результати засвідчили, що саме девіантна поведінка однолітків була суттєвим фактором для схильності до насильства в дітей (Wang et al., 2020).

Агресивна поведінка та схильність до насильства можуть передаватися з покоління в покоління, від батьків до дітей. Цей феномен зумовлений двома ключовими психологічними механізмами, серед яких: статево-рольова ідентифікація (діти вчаться у батьків, як поводитися) та соціальне навчання (вчаться нового, спостерігаючи за іншими людьми та наслідуючи їхню поведінку) (Smirni, Garufo, Di Falco, & Lavanco, 2021).

Проаналізовані чинники виникнення девіантної поведінки дають підстави для висновку, що на тлі спільних для всіх людей фізичних і психічних характеристик кожна особистість володіє певним набором індивідуальних рис, що надають їй унікальності. Ці особливості суттєво впливають на життя, поведінку та діяльність людини, зокрема протиправні їх вияви.

Якщо йдеться про вчинення домашнього насильства, структуру особи злочинця в досліджуваній категорії кримінальних право-

порушень необхідно розглядати за такими критеріями:

1) соціально-демографічні дані (стать, національність, вік, зокрема професія, становище в суспільстві та на роботі тощо);

2) морально-психологічні риси особи (інтелектуальні, волевові, моральні риси, емоції, світогляд, переконання, звички, риси характеру; психофізіологічні: темперамент (сила, рухливість й урівноваженість нервової діяльності), анатомічні та функціональні ознаки, а також відомості про патологічні відхилення особистості));

3) кримінально-правові ознаки (наявність судимостей, рецидив, поведінка після відбуття покарання тощо) (Тучупа, 2022).

Тому під час розслідування домашнього насильства необхідним є об'єднання наукових розробок галузі психології та кримінально-правових наук.

Доктор юридичних наук В. Ю. Шепітько (2021) зазначає, що виникнення кримінальної психології як наукового напрямку зумовлене соціальними факторами. Адже задля того, щоб перейти межу дозволеного в соціальному середовищі, мають бути психічні вияви індивідуума, його перекинуте сприйняття соціального досвіду, спрямованість особистості, наявність антигромадських настанов, дефектів психіки. Ці психологічні фактори діють не ізольовано, а в комплексі із соціальними факторами.

Ми поділяємо такий підхід і вважаємо, що для розуміння особи кривдника важливо вивчити, як формуються його поведінкові ознаки під впливом генетики, середовища та конкретних життєвих ситуацій.

Для цього було проведено дослідження, у межах якого опитано 225 працівників правоохоронних органів, які безпосередньо в практичній діяльності мали справу з випадками вчинення домашнього насильства щодо осіб похилого віку.

За результатами опитування ми дійшли таких висновків: респонденти зауважили, що найпоширенішим є вчинення протиправного діяння саме особами чоловічої статі (62,2 %). Найвищою кримінальною активністю в досліджуваній категорії кримінальних правопорушень вирізняється вікова група 25–40 років (50,7 %), за нею – понад 40 років (26,2 %).

Найчастіше між правопорушником і потерпілим наявні саме родинні зв'язки (65,8 %). У більшості випадків домашнє насильство вчиняє особа в стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. Також надмірна кількість вільного часу, відсутність зайнятості, небажання до суспільно корисної праці та самовдосконалення спричиняють вчинення домашнього насильства.

Особа – кривдник щодо осіб похилого віку вчиняють психологічний тиск, бажають контролювати, змушують залежати від неї фінансово, фізично й емоційно.

Результат опитування засвідчив, що кривдник бажає позбавити потерпілого житла, їжі, одягу (67,1 %), пенсії, інших виплат або майна (52 %) задля того, щоб змусити особу залежати від нього.

Також було з'ясовано, що 47,1 % осіб, які вчиняють домашнє насильство, не мають стабільного фінансового доходу, але мають нестабільні фінансові надходження, 32,4 % осіб – безробітні. 79,2 % осіб мають попередній протиправний досвід (раніше судимі або притягалися до адміністративної відповідальності).

Отже, проаналізувавши результати опитування, можна виокремити індивідуальні характеристики особистості й окреслити загальний психологічний портрет особи кривдника (кримінального правопорушника) у провадженнях за фактами домашнього насильства.

Індивідуальні характеристики особи кривдника (кримінального правопорушника), які впливають на обрання останнім протиправного способу вчинення дій, такі: низький рівень інтелектуальних здібностей, відчуття неповноцінності, потреба в домінуванні та контролі за іншими, депресія, тривожність, розлади особистості, зловживання алкоголем або наркотичними речовинами та прекурсорами, що може знижувати самоконтроль і посилювати агресивні нахили, агресивність, емоційна лабільність, залежність, замкнутість, імпульсивність, низька самооцінка, низька стресостійкість, роздратованість тощо.

Загальний психологічний портрет особи кримінального правопорушника (кривдника), який може чинити домашнє насильство, має такі складові:

1. Риси характеру: авторитарність (прагнення до домінування, жорсткий контроль), егоцентризм (зосередженість на власних потребах і бажаннях, ігнорування потреб і почуттів інших), агресивність (схильність до імпульсивної та жорстокої поведінки, складнощі регулюванням емоцій), жорстокість (жорстокість як спосіб досягнення мети, отримання задоволення від заподіяння болю), імпульсивність (нездатність до самоконтролю, схильність до необдуманих вчинків).

2. Емоційні особливості: низька самооцінка (відчуття неповноцінності, потреба в самоствердженні за рахунок інших), емоційна нестабільність (схильність до раптових перепадів настрою, складнощі з управлінням емоціями), відсутність емпатії (нездатність розуміти та співпереживати), гнів (схильність до емоційних спалахів, нездатність конструктивно вирішувати конфлікти) тощо.

Чинники, окреслені в індивідуальних характеристиках і психологічному портреті особи кривдника, відіграють визначальну роль у вчиненні домашнього насильства щодо осіб похилого віку.

Висновки

Девіантна поведінка – це система дій та вчинків як окремих людей, так і груп, які суперечать загальноприйнятим нормам і стандартам поведінки. Її сутність полягає у відмові від дотримання цих норм, виборі альтернативного варіанта поведінки, що веде до порушення взаємодії особи із суспільством.

Люди похилого віку є вразливою категорією населення, що робить їх мішенню для домашнього насильства. Тому можна стверджувати, що саме такі особи потребують посиленої уваги та захисту від виявів домашнього насильства.

Виокремлено чинники, які впливають на виникнення девіантної поведінки та вчинення домашнього насильства щодо осіб похилого віку:

1. Соціальні фактори: соціальна й економічна нерівність, стресові ситуації, такі як фінансові складнощі або соціальна ізоляція, можуть також сприяти виникненню девіантної поведінки. Медіа може впливати на поведінку осіб (передусім правопорушників).

2. Індивідуальні фактори: психологічні аспекти, такі як агресія, низька самооцінка,

відсутність емпатії або відчуття безпорадності, також можуть бути причинами вчинення насильства.

3. Культурні фактори: культурні норми й стереотипи можуть впливати на сприйняття насильства як прийнятної або неприйнятної форми поведінки.

4. Біологічні фактори: деякі дослідження вказують на генетичні фактори, які можуть впливати на схильність до агресивної поведінки.

5. Специфічні характеристики потенційних жертв: фізична чи психічна вразливість, відсутність підтримки з боку родичів або друзів, – можуть додати особі вразливості до насильства.

Також проаналізовано психосоціальні, економічні та культурні аспекти, досліджено спектр чинників, які призводять до таких кримінально караних виявів. Виокремлено індивідуальні характеристики особистості й окреслено загальний психологічний портрет особи кривдника (кримінального правопорушника) у провадженнях за фактами домашнього насильства.

References

- [1] Alloway, R., & Bebbington, P. (2017). The buffer theory of social support – a review of the literature. *Psychological Medicine*, 17(1), 91-108. doi: 10.1017/S0033291700013015.
- [2] Brame, R., & Piquero, A.R. (2023). Selective attrition and the age-crime relationship. *Journal of Quantitative Criminology*, 19(2), 107-127. doi: 10.1023/A:1023009919637.
- [3] DeCamp, W., Zaykowski, H., & Lunn, B. (2018). Victim-offender trajectories: Explaining propensity differences from childhood to adulthood through risk and protective factors. *The British Journal of Criminology*, 58(3), 667-688. doi: 10.1093/bjc/azx052.
- [4] Downes, D.M., Rock, P.E., & McLaughlin, E. (2020). *Understanding deviance: A guide to the sociology of crime and rule-breaking*. Oxford University Press. doi: 10.1093/he/9780198747345.001.0001.
- [5] Goode, E. (2019). Positive deviance: A viable concept? *Deviant Behavior*, 12(3), 289-309. doi: 10.1080/01639625.1991.9967880.
- [6] Gottschalk, P. (2023). Workplace Deviance Investigations: A Case Study of the Application of the Maturity Model to a University Investigation. *Deviant Behavior*, 1-14. doi: 10.1080/01639625.2023.2271627.
- [7] Guo, B. (2017). A new interpretation of Sullivan's theory of interpersonal psychoanalysis. *J Nanjing Norm Univ (Soc Sci Ed)*, 3, 86-96. doi: 10.3969/j.issn.1001-4608.2017.03.010.
- [8] Michalak, R., & Ashkanasy, N.M. (2013). Emotions and Deviances. *Deviant and Criminal Behavior in the Workplace* (pp. 19-49). In S.M. Elias (Eds.). NY, New York: University Press. doi: 10.18574/nyu/9780814722602.003.0002.
- [9] Panasiuk, V.V. (2023). Domestic violence in war conditions. *Actual problems of law enforcement activities in the conditions of martial law: materials of the All-Ukrainian science and practice conference* (pp. 105-106). Khmelnytskyi.
- [10] Popadych, O.O. (2023). Legal education as a direction of prevention of deviant behavior of teenagers. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, 1(52), 163-168. doi: 10.24144/2524-0609.2023.52.163-168.
- [11] Rohovenko, M. (2021). Pedagogical research in the activity of a scientific and pedagogical worker: topical issues of theory and practice. *Philosophical and methodological problems of law*, 21(1), 126-129. doi: 10.33270/01191702.67.
- [12] Rushchenko, I.P. (2020). *Sociology of personality and deviant behavior*. Retrieved from <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/47129>.
- [13] Shepitko, V.Yu. (2021). Theoretical and methodological model of forensics and its new directions. *Theory and practice of forensic examination and criminology*, 25, 362-364. doi: 10.32353/khrife.3.2021.02.
- [14] Site "United Nations Organization of Ukraine". (n.d.). Retrieved from <https://ukraine.un.org>.

- [15] Smirni, D., Garufo, E., Di Falco, L., & Lavanco, G. (2021). The Playing Brain. The Impact of Video Games on Cognition and Behavior in Pediatric Age at the Time of Lockdown: A Systematic Review. *Pediatr Rep*, 13(3), 401-415. doi: 10.3390/pediatric13030047.
- [16] Smith, O., & Raymen, T. (2018). Deviant leisure: A criminological perspective. *Theoretical Criminology*, 22(1), 63-82. doi: 10.1177/1362480616660188.
- [17] Tychyna, D.M. (2022). Criminological characteristics of a person - an offender who commits domestic violence. *Current issues of legal science*, 33(72), 1, 98-99. doi: 10.32782/TNU-2707-0581/2022.1/23.
- [18] Tymoshenko, V.I. (2019). Theory of stigmatization. *Great Ukrainian legal encyclopedia* (vol. 18). V. Shakun (head), V.I. Tymoshenko (deputy head) (et al.). Kyiv: Nats. akad. prav. nauk Ukrainy; Nats. akad. vnutr. sprav.
- [19] Wang, Weiling, Qian, Yuyan, Wang, Yuping, & Ma, Yixuan. (2020). Violence exposure among Chinese middle school students: Characteristics and influencing factors. *Children and Youth Services Review*, 113. doi: 10.1016/j.childyouth.2020.105000.
- [20] Wong, W.A. (2020). *Adolescent drug addicts and their search for identity: dissertation*. China - Hong Kong: Open Dissertation Press. doi: 10.5353/th_b3124644.
- [21] Yusko, V.A. (2020). *Comparative analysis of manifestations of deviant behavior among Ukrainian teenagers (tobacco smoking, alcoholism, drug addiction)*. Retrieved from <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/35919>.

Список використаних джерел

- [1] Alloway R., Bebbington P. The buffer theory of social support – a review of the literature. *Psychological Medicine*. 2017. No. 17 (1). P. 91–108. doi: 10.1017/S0033291700013015.
- [2] Brame R., Piquero A. R. Selective attrition and the age-crime relationship. *Journal of Quantitative Criminology*. 2023. No. 19 (2). P. 107–127. doi: 10.1023/A:1023009919637.
- [3] DeCamp W., Zaykowski H., Lunn B. Victim–offender trajectories: Explaining propensity differences from childhood to adulthood through risk and protective factors. *The British Journal of Criminology*. 2018. No. 58 (3). P. 667–688. doi: 10.1093/bjc/azx052.
- [4] Downes D. M., Rock P. E., McLaughlin E. Understanding deviance: A guide to the sociology of crime and rule-breaking. Oxford University Press, 2020. doi: 10.1093/he/9780198747345.001.0001.
- [5] Goode E. Positive deviance: A viable concept? *Deviant Behavior*. 2019. No. 12 (3). P. 289–309. doi: 10.1080/01639625.1991.9967880.
- [6] Gottschalk P. Workplace Deviance Investigations: A Case Study of the Application of Maturity Model to a University Investigation. *Deviant Behavior*. 2023. P. 1–14. doi: 10.1080/01639625.2023.2271627.
- [7] Guo B. A new interpretation of sullivan' theory of interpersonal psychoanalysis. *J Nanjing Norm Univ (Soc Sci Ed)*. 2017. No. 3. P. 86–96. doi: 10.3969/j.issn.1001-4608.2017.03.010.
- [8] Michalak R., Ashkanasy N. M. Emotions and Deviances. *Deviant and Criminal Behavior in the Workplace*. edited by S. M. Elias. NY, New York : University Press, 2013. P. 19–49. doi: 10.18574/nyu/9780814722602.003.0002.
- [9] Панасюк В. В. Домашнє насильство в умовах війни. *Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 16 берез. 2023 р.). Хмельницький, 2023. С. 105–106.
- [10] Попадич О. О. Правове виховання як напрям профілактики девіантної поведінки підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 1 (52). С. 163–168. doi: 10.24144/2524-0609.2023.52.163-168.
- [11] Роговенко М. Педагогічні дослідження в діяльності науково-педагогічного працівника: актуальні питання теорії та практики. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2021. Т. 21. № 1. С. 126–129. doi: 10.33270/01191702.67.
- [12] Руценко І. П. Соціологія особистості та девіантної поведінки. 2020. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/47129>.
- [13] Шепітько В. Ю. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 25. С. 362–364. doi: 10.32353/khrife.3.2021.02.
- [14] *Організація Об'єднаних Націй України* : [офіц. сайт]. URL: <https://ukraine.un.org>.
- [15] Smirni D., Garufo E., Di Falco L., Lavanco G. The Playing Brain. The Impact of Video Games on Cognition and Behavior in Pediatric Age at the Time of Lockdown: A Systematic Review. *Pediatr Rep*. 2021. No. 13 (3). P. 401–415. doi: 10.3390/pediatric13030047.
- [16] Smith O., Raymen T. Deviant leisure: A criminological perspective. *Theoretical Criminology*. 2018. No. 22 (1). P. 63–82. doi: 10.1177/1362480616660188.

- [17] Тичина Д. М. Кримінологічна характеристика особи - кривдника, який вчиняє домашнє насильство. *Актуальні питання юридичної науки*. 2022. Т. 33 (72). № 1. С. 98–99. doi: 10.32782/TNU-2707-0581/2022.1/23.
- [18] Тимошенко В. І. Теорія стигматизації. *Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / [редкол.: В. Шакур (голова), В. І. Тимошенко (заступник голови) та ін.]*. Київ : Нац. акад. прав. наук України ; Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 439–441. Т. 18 : Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
- [19] Wang Weiling, Qian Yuyan, Wang Yuping, Ma Yixuan. Violence exposure among Chinese middle school students: Characteristics and influencing factors. *Children and Youth Services Review*. 2020. Vol. 113. doi: 10.1016/j.childyouth.2020.105000.
- [20] Wong W. A. Adolescent drug addicts and their search for identity : dissertation. China – Hong Kong : Open Dissertation Press, 2020. doi: 10.5353/th_b3124644.
- [21] Юсько В. А. Компаративний аналіз проявів девіантної поведінки серед українських підлітків (тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія). 2020. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/35919>.

Factors of Domestic Violence Committed Against the Elderly as a Manifestation of Deviant Behavior

PANASIUK Viktoriia

Postgraduate Student of the Department of Forensics and Forensic Medicine
of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9546-8225>

Abstract. Violence remains one of the most common forms of human rights violations, and its causes are reflected in a country's economic situation, social norms, and people's physical and psychological health. Domestic violence can be committed against any member of the family, but most often, its main victims are vulnerable groups, such as children, the elderly, and people with disabilities. The elderly, pensioners, disabled people are one of the least protected population groups, which requires identifying the causes and conditions that contribute to domestic violence. Analysis of cases of violence against these groups is complicated by the lack of reliable data, as many cases remain undetected or unproven in court. Unfortunately, many older people face neglect, poverty, social isolation and alienation. It is because of these factors that they become especially vulnerable to violence, their alienation and physical weakness make them an easy target for an abuser. This article is aimed at determining the psychological factors that determine the perpetration of domestic violence against the elderly, and at the study of domestic violence as a manifestation of deviant behavior. Which, in turn, will contribute to the choice of pretrial investigation tactics of this category of criminal offenses. To achieve the goal of the article, we used general scientific methods of systematization and complexity of knowledge, unity of theory and practice. With the help of general philosophical methods (analysis and synthesis, induction and deduction), a conceptual identification of the studied phenomena was carried out, their characteristics were determined, the corresponding definitions were generalized and formulated, and the logical construction of the structure of the research itself was made. The study analyzed the psychological characteristics of the elderly, which became the basis for identifying them as a vulnerable category. The method of comparison and generalization was also used, individual characteristics were studied and the overall psychological portrait of the offender was outlined. In this article, we singled out the factors that influence the occurrence of deviant behavior and the perpetration of domestic violence against the elderly.

Keywords: retirement age; opposition; violence; antisocial behavior; pre-trial investigation; the person of the offender.